

Rapport

Rapport Casus Bergen op Zoom

Auteurs

Mulder, G. (Gitte)
Uleman, F.C. (Floris)
Braakman, R. (Rosalie)

April 2024

TNO innovation
for life

Samenvatting

Dit rapport is een resultaat uit het TNO kennisprogramma Ruimte voor Energie, waar de ambitie ligt om de samenhang tussen ruimte en energie verbeteren. Dit kennisprogramma ontwikkelt instrumenten en hulpmiddelen waarmee overheden en andere actoren in de energiesector ruimte en energie op zowel tactisch als strategisch niveau beter kunnen verbinden. Deze rapportage gaat in op een specifieke casus van de gemeente Bergen op Zoom, waarbij het besluitvormingsproces is onderzocht rond de locatiekeuze van een nieuw 380kV-station.

De opkomst van duurzame energiesystemen vergroot de ruimtevrage, waardoor de interactie met ruimtelijke ordeningsprocessen cruciaal wordt. Integraal programmeren wordt essentieel voor een geslaagde energietransitie. Het doelgericht en afgestemd plannen van zowel het energiesysteem als de ruimtelijke ontwikkeling vereist een diepgaande samenhang. Dit rapport benadrukt de noodzaak dat de planning van het energiesysteem volwaardig onderdeel wordt van de ruimtelijke ordening en vice versa.

De casestudie onderzoekt het proces rond de locatiekeuze van een nieuw 380kV-station in Bergen op Zoom. Het gehele proces is in deze casus opgedeeld over vier fasen: Voorfase, Ontwerpfase, Planuitwerking en Realisatiefase. Per fase wordt het proces toegelicht aan de hand van beleidsdocumenten en interviews met de betrokken stakeholders (waaronder de gemeente, het ministerie van EZK (hierna genoemd: “het ministerie” of “EZK”), netbeheerders en adviesbureaus).

Het rapport verstrekt inzicht in drie onderdelen:

1. Analyse van besluitvormingsprocessen op het gebied van energie en ruimte, gericht op het identificeren van punten van synergie en vertraging.
2. Inventarisatie van informatiebehoeften binnen deze processen, ter bevordering van effectieve ondersteuning van actoren.
3. Kwalitatieve analyse van de huidige samenwerking tussen actoren in ruimtelijke ordening en energie-infrastructuur.

Enkele relevante conclusies omvatten:

- Er is een sterke behoefte aan een gezamenlijke taal en kennisniveau tussen netbeheerders en decentrale overheden, waarin onder meer vertaalslagen worden gemaakt tussen technische informatie en informatie van/over politieke besluitvorming.
- Actieve betrokkenheid van actoren in de voorfase is nodig voor verbeterde samenwerking, transparantie en mogelijk een versneld proces. Dit geldt zowel voor het eerder betrekken van ruimte in het energieproces als voor het betrekken van energie in het ruimtelijk/gebiedsproces.
- Een goed afwegingskader over welke overheidslaag het meest geschikt is als bevoegd gezag bij een groot energie-infra project is bevorderlijk om het proces(tempo) in goede banen te leiden.
- Betere en eerdere afstemming tussen het technische perspectief van de netbeheerder en het ruimtelijke en landschappelijke inpassingsperspectief van de decentrale overheden is nodig om het proces te versnellen.
- Er is nog ruimte voor verbetering over hoe de omgevingsdialog wordt ingericht en hoe netbeheerders, decentrale overheden en de omgeving daarin kunnen samenwerken, zodat alle betrokken partijen weten wat ze van elkaar nodig hebben op (w)elk moment in het proces.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	4
Methode	6
Resultaten	10
Fase 1: voorfase	10
Fase 2: ontwerpfase	13
Fase 3: planuitwerking	16
Fase 4: realisatie	19
Samenwerking door de fasen heen	20
Conclusies	25
Bronnenlijst	29
Bijlage A: vragenlijst gesprekken	31
Bijlage B: geïnterviewden	32

Inleiding

Vanuit het klimaatakkoord in 2019 is vastgesteld dat de nationale broeikasgas-uitstoot in 2030 voor tenminste 49% verlaagd moet zijn ten opzichte van 1990.¹ Om deze doelstellingen te kunnen halen is het noodzakelijk dat er een CO₂-vrij energiesysteem tot stand komt, waarin fossiele bronnen van elektriciteit worden ingewisseld voor hernieuwbare bronnen. Het gebruik van hernieuwbare bronnen vraagt om een andere inrichting van ons energiesysteem en de processen eromheen. Energie wordt steeds decentraler opgewekt, en er werken steeds meer actoren mee in het proces. Dit heeft ook invloed op hoe er wordt samengewerkt; bestaande rollen worden anders ingevuld en er komen nieuwe taken en rollen bij. Deze transitie merken we op veel plekken al en brengt nieuwe uitdagingen met zich mee.

Nieuwe, duurzame energiesystemen hebben een steeds grotere en grotere ruimtevraag, waardoor de integratie met ruimtelijke ordeningsprocessen steeds

belangrijker wordt. Energie is daarnaast niet de enige opgave die beslag legt op onze ruimte, maar concurreert of valt samen met andere opgaven die een plek in de ruimte moeten krijgen. Daarnaast is besluitvorming binnen de energietransitie aan het veranderen. Besluiten die invloed hebben op het energiesysteem worden niet meer alleen genomen door beleidsmakers en netbeheerders, maar ook door andere actoren, waaronder bewoners en bedrijven.² Besluitvorming vindt steeds vaker plaats op verschillende schaalniveaus, en krijgt invulling op nationaal,³ regionaal⁴ en lokaal niveau.

Om ontwikkelingen in de energie-infrastructuur zo goed mogelijk aan te laten sluiten in de benodigde sectoren wordt integraal programmeren⁵ een steeds belangrijker onderdeel van de energietransitie. Het slim plannen van én het energiesysteem én de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland vraagt om samenhang tussen de twee. Daarbij is het van belang dat het energiesysteem

zo goed mogelijk de gewenste ruimtelijk-economische ontwikkeling van Nederland faciliteert. Om deze samenhang waar te maken is het nodig dat planning van het energiesysteem volwaardig onderdeel wordt van de ruimtelijke ordening.

Niet alleen is er vaker en meer afstemming nodig – ook de kennis die benodigd is om goed afgestemde besluiten te kunnen nemen wordt steeds belangrijker. Dit kan kennis over techniek zijn, financiering, ruimtelijke of sociale context, maar ook inzicht in het besluitvormingsproces van andere actoren. In complexe trajecten waar ruimte en energie samenkomen is het (tijdig) uitwisselen van kennis en informatie tussen actoren nóg belangrijker, maar ook complexer doordat er sprake kan zijn van verschil in (impliciete) verwachtingen, ander taalgebruik, verschuivende rollen en afhankelijkheden in de processen van de betrokken actoren. Een gezamenlijke informatie- en kennisbasis om beter besluiten te kunnen nemen lijkt in veel gevallen te ontbreken.

Doelstellingen

Als we rekening houden met ons veranderende energiesysteem en de toenemende complexiteit binnen trajecten waar ruimte en energie samenkomen, is het dus belangrijk om meer inzicht te krijgen in deze processen.

Het gaat om de volgende inzichten:

1. Inzicht krijgen in de besluitvormingsprocessen op het gebied van energie en ruimte, om te kijken waar deze processen op elkaar aansluiten en inspelen, en waar deze processen elkaar vertragen of zorgen voor knelpunten.
2. Inventariseren welke informatiebehoefte er speelt binnen deze processen: wat hebben actoren nodig aan informatie om verder te komen in het proces?
3. In kaart brengen hoe actoren vanuit zowel de ruimtelijke ordening als de energie-infrastructuur op dit moment samenwerken binnen deze processen.

¹ Klimaatakkoord (2019)

² ENABLER: analyse van de besluitvorming voor de stedelijke energietransitie Kennisinvesteringproject "Complexe besluitvorming" 2020, Diran et al (2021)

³ Nationaal plan energiesysteem (NPE), nationaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (nMIEK), Programma Energiehoofdstructuur (PEH)

⁴ Energievisies, provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (pMIEK)

⁵ Werkgroep Integraal Programmeren (WIP): PowerPoint-presentatie (ipo.nl)

Deze rapportage is een resultaat uit het TNO kennisprogramma Ruimte voor Energie,⁶ waar de ambitie ligt om de samenhang tussen ruimte en energie verbeteren. Dit kennisprogramma ontwikkelt instrumenten en hulpmiddelen waarmee overheden en andere actoren in de energiesector ruimte en energie op zowel tactisch als strategisch niveau beter kunnen combineren.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de in het onderzoek gebruikte methoden toegelicht. Hoofdstuk 3 bevat de casestudie resultaten met daarin een procestijdslijn, de vier procesfasen en inzichten op het gebied van samenwerking. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 conclusies getrokken op het gebied van besluitvorming, informatiebehoefte en samenwerking binnen het proces, en aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek binnen het kennisprogramma Ruimte voor Energie.

⁶ [Programma Ruimte voor Energie: samenhang tussen ruimtelijke planning en energiebeleid \(tno.nl\)](https://www.tno.nl/onderzoek-en-ontwikkeling/programma-ruimte-voor-energie)

Methode

Keuze voor de case

De casus betreft het voortraject en de locatiekeuze voor een hoogspanningsstation in de Auvergnepolder in de gemeente Bergen op Zoom. Belangrijk hierbij is dat binnen deze casus ruimte en energie samenkomen, het zich op regionaal niveau afspeelt, en dat er sprake is van enige complexiteit. Die kenmerken sluiten aan bij de gewenste eigenschappen van een case. Deze casus is daarnaast al redelijk vergevorderd in het traject (er is een locatiekeuze gemaakt, en een ontwerp bestemmingsplan in procedure genomen door de gemeenteraad). Dit betekent dat het goed mogelijk is om terug te kijken naar en te reflecteren op de processtappen die al hebben plaatsgevonden. Deze case is aangedragen als mogelijk interessante case voor het programma Ruimte voor Energie, en omdat deze voldeed aan de gewenste kenmerken, is Bergen op Zoom een onderzoekcase geworden.

Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn verschillende methoden gebruikt. Vanuit een eerste oriënterend gesprek met de gemeente Bergen op Zoom is vervolgens geïnterviewd welke betrokken actoren relevant zijn om mee in gesprek te gaan en welke documenten relevant zijn voor de documentanalyse.

In deze gesprekken is gebruik gemaakt van een vragenlijst (zie bijlagen A en B). Deze vragen zijn gebaseerd op eerdere onderzoeken van TNO naar besluitvorming binnen de energie- en warmtetransitie op lokaal en regionaal niveau.^{7,8} Een deel van de gesprekken is opgenomen ten behoeve van correcte en volledige verslaglegging, met toestemming van de geïnterviewden. Voor de documentanalyse is gebruik gemaakt van:

- Beleidsdocumenten van de gemeente, hoofdzakelijk uit twee raadsvergaderingen; respectievelijk 10 maart 2022

(raadsvergadering t.b.v. locatiekeuze) en 26 oktober 2023 (raadsvergadering t.b.v. wijziging bestemmingsplan);

- Projectdocumenten van netbeheerder TenneT, o.a.: projectboek, meerdere haalbaarheidsstudies, nettechnische verkenningen en ruimtelijk afwegingskader;
- Algemene rapporten/literatuur op het gebied van beleidscontext, o.a. handreiking buiten toepassing verklaring stellen RCR, TNO-rapportages over lokale besluitvorming, schema's van werkgroep integraal programmeren en werkbladen vanuit NPRES.

Casecontext

Deze casestudie gaat in op het proces rondom de locatiekeuze van een nieuw 380kV-station in de gemeente Bergen op Zoom. De noodzaak van een nieuw onderstation is ontstaan naar aanleiding van de Regionale Energiestrategie (RES) opgaven van de provincies Zeeland en Noord-Brabant, en voorziene problemen met netcongestie in Zeeland.⁹ Met name

de gemeenten Schouwen-Duiveland en Tholen kampen daar al sinds 2019 met problemen in de elektriciteitsvoorziening. Om in deze energiebehoefte te kunnen voorzien is vanuit TenneT gekozen voor netuitbreiding met een 150/20 kV-station op Schouwen-Duiveland en een koppeling met een nieuw 380/150/20 kV-station bij Bergen op Zoom.

Hoewel de ontwikkeling van een 380kV-station onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR) valt, kan de Minister voor Klimaat en Energie ervoor kiezen om af te zien van de toepassing van de RCR, en het bevoegd gezag overdragen aan de gemeente of provincie.¹⁰ De gedachte is dat wanneer een gemeente of provincie een hoogspanningsstation zelf planologisch inpast, zij op betere wijze invulling kunnen geven aan regionale opgaven op het gebied van elektriciteitsinfrastructuur en energiedoelen uit de RES. In deze casus is het bevoegd gezag in de loop van 2022 overgedragen aan de gemeente Bergen op Zoom.

⁷ ENABLER: analyse van de besluitvorming voor de stedelijke energietransitie Kennisinvesteringsproject "Complexe besluitvorming" 2020, Diran et al (2021)

⁸ Besluitvorming in de lokale warmtetransitie Analyse van besluitvorming en de rol van kennis in multi-stakeholderprocessen, Diran et al (2023)

⁹ Projectboek deel 1 - Introductie en toelichting - omgevingsproces, Tennet (2021)

¹⁰ Handreiking voor gemeenten en provincies Over buiten toepassing verklaren van de RCR voor inpassing van elektriciteitsinfrastructuur, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2023)

Volgens de gemeente is de locatiekeuze en planologische inpassing van het hoogspanningsstation een ingewikkeld traject geweest.¹¹ Voor het gebied waar het station geplaatst zou worden (de Auvergnepolder) was geen duidelijke visie opgesteld door de gemeente. Het opstellen van een visie lag gevoelig gezien het open karakter van de polder en een mogelijk zoekgebied voor industrie. Het zoekgebied kon hierdoor slecht worden ingekaderd, met als gevolg een groot aantal keuzeopties voor het station. Een hoogspanningsstation en de bijbehorende masten hebben een grote omvang en impact op de ruimte, wat de inpassing in het landschap lastig maakt. Daarnaast zorgde het te grote zoekgebied ervoor dat er tegengestelde bewonersgroepen ontstonden vanuit de Noordzijde en de Zuidzijde van de polder. De gemeente bestempelt dit zelf als één van de grootste uitdagingen binnen het traject: met name de reactie van de bewoners weegt mee bij de keuze voor een locatie.

Volgens de gemeente kan de opbrengst van de omgevingsdialoog¹² (reactie omwonenden) beter geobjectiveerd worden. Er moet namelijk uiteindelijk gekozen worden op ruimtelijk inhoudelijke gronden. Het gevaar bij de dialoog is dat meningen de stemming bepalen en de overhand nemen en daarmee het objectieve keuze proces beïnvloeden. Hier moet in het dialoog proces sturing op plaatsvinden. Door de grootte van de groep is dat erg lastig.

Participatieproces

Om de inbreng van de bewoners mee te kunnen nemen in het proces heeft er een participatieproces¹³ plaatsgevonden. Er zijn door TenneT in 2021 drie werkateliers (hierna genoemd “wercateliers”) met de omgeving georganiseerd om bewoners te informeren over het hoogspanningsstation en mee te laten denken over de locatiekeuze. Daarnaast zijn er nog twee extra dialoogrondes (hierna genoemd

“dialoogrondes”) in februari 2022 geweest met de noordelijke buurtschappen om inbreng te leveren voor de locatiekeuze. Vervolgens is op 10 maart 2022 gekozen om de locatie BOZ-02 (zie afbeelding 3 pagina 11) aan te wijzen als voorkeurlocatie voor hoogspanningsstation Halsteren. Na de locatiekeuze hebben er twee werksessies (hierna genoemd “werksessies”) plaatsgevonden in juli en oktober 2022 waar bewoners mee konden denken over de landschappelijke inpassing. Uiteindelijk zijn in een derde inloopbijeenkomst op 13 juni 2023 de eindresultaten gepresenteerd. Vervolgens heeft de gemeenteraad van Bergen op Zoom op 26 oktober 2023 ingestemd met het in procedure nemen van het ontwerpbestemmingsplan voor het hoogspanningsstation bij Halsteren. Er is daarnaast een wijziging van het ontwerp bestemmingsplan in procedure genomen, welke tot 27 december 2023 ter inzage lag. Er zijn 36 unieke zienswijzen ingediend door in totaal 228 indieners.

Procestijlijn en -fasen

Om een goed beeld te kunnen vormen van het traject is er een procestijlijn opgesteld waarin alle processtappen in kaart zijn gebracht vanaf de eerste aanleiding tot aan de realisatie van het hoogspanning station. De eerste aanleiding is de aanvraag voor aansluiting en verwachte congestie vanuit regionale netbeheerder in Zeeland. Iedere stap is ondergebracht bij de actor die de verantwoordelijkheid heeft voor de betreffende processtap, en in verbinding gebracht met de processtappen die eraan voorafgaan of erop volgen. Hoewel in de voorfase ook de tijddlijnen van gemeenten Tholen en Schouwen-Duivenland zijn opgenomen, ligt de focus van dit onderzoek op gemeente Bergen op Zoom, waardoor de tijddlijnen van de andere gemeenten niet in detail worden uitgewerkt. In afbeelding 1 is de gehele procestijlijn te zien. Het proces is opgedeeld in vier fasen:

¹¹ Gesprek met Gemeente Bergen op Zoom, 25-05-2023

¹² Het is verplicht om een participatieproces te organiseren om de inbreng vanuit de omgeving mee te kunnen nemen in het besluitvormingsproces. Vooruitlopend op de Omgevingswet is voor de netuitbreiding in gemeente Bergen op Zoom gekozen om het participatieproces ‘Omgevingsdialoog’ te noemen. De termen worden in de praktijk door elkaar gebruikt.

1. Voorfase

Deze fase startte op het moment dat er voor het eerst een probleem werd gesignaleerd op het gebied van netcapaciteit door regionale netbeheerders Enduris (nu Stedin) en Enexis, in de provincies Zeeland en Noord-Brabant. De voorfase was verkennend van aard, en stond met name in het teken van onderzoek naar netcapaciteit, verkenning van mogelijke oplossingsrichtingen en selectie van voorkeursalternatieven. Het resultaat van de voorfase was de publicatie van het projectboek van netbeheerder TenneT met een eerste locatie- en haalbaarheidsstudie en de start van de omgevingsdialoog.

2. Ontwerpfase

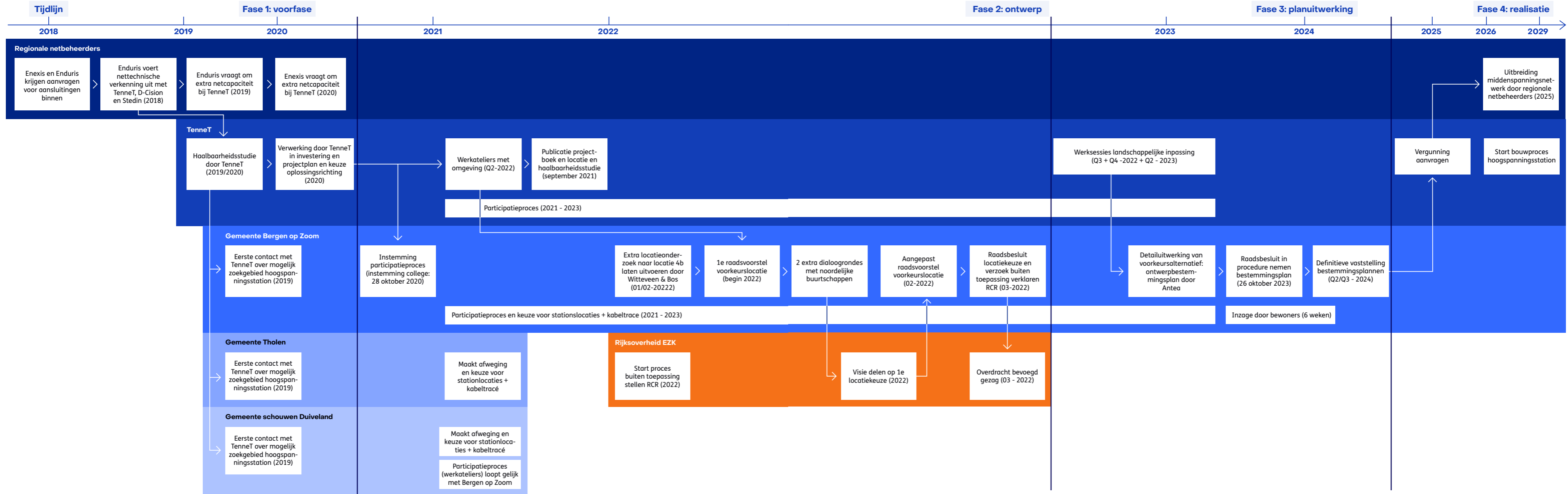
De ontwerpfase is gestart op het moment dat het projectboek vanuit TenneT gepubliceerd is. De ontwerpfase stond dan ook vooral in teken van het zoeken naar een voorkeurslocatie en eerste ontwerp. De werkateliers, dialoogrondes en werksessies waren hier ook onderdeel van. Het resultaat van de ontwerpfase was de goedkeuring van de voorkeurslocatie door de gemeenteraad.

3. Planuitwerking

De fase planuitwerking liep vanaf het moment dat de voorkeurslocatie is goedgekeurd door de gemeenteraad. Tijdens deze fase kreeg het plan rondom het hoogspanningsstation steeds verder vorm, vanuit zowel de gemeente als vanuit TenneT. Onderdeel van de planfase was ook het invulling geven aan landschappelijke inpassing en het opstellen van het ontwerp bestemmingsplan. Het eindresultaat van deze fase is de definitieve vaststelling van het bestemmingsplan.

4. Realisatiefase

De realisatiefase zal lopen vanaf de instemming van het definitieve bestemmingsplan, en omvat de start van het bouwproces tot en met ingebruikname. Hieronder valt onder andere de vergunningverlening, grond aankoop/ onteigening van grondeigenaren, start van de bouw en uiteindelijk connectie met de rest van het elektriciteitsnetwerk.

Afbeelding 1. Procestijdslijn Bergen op Zoom

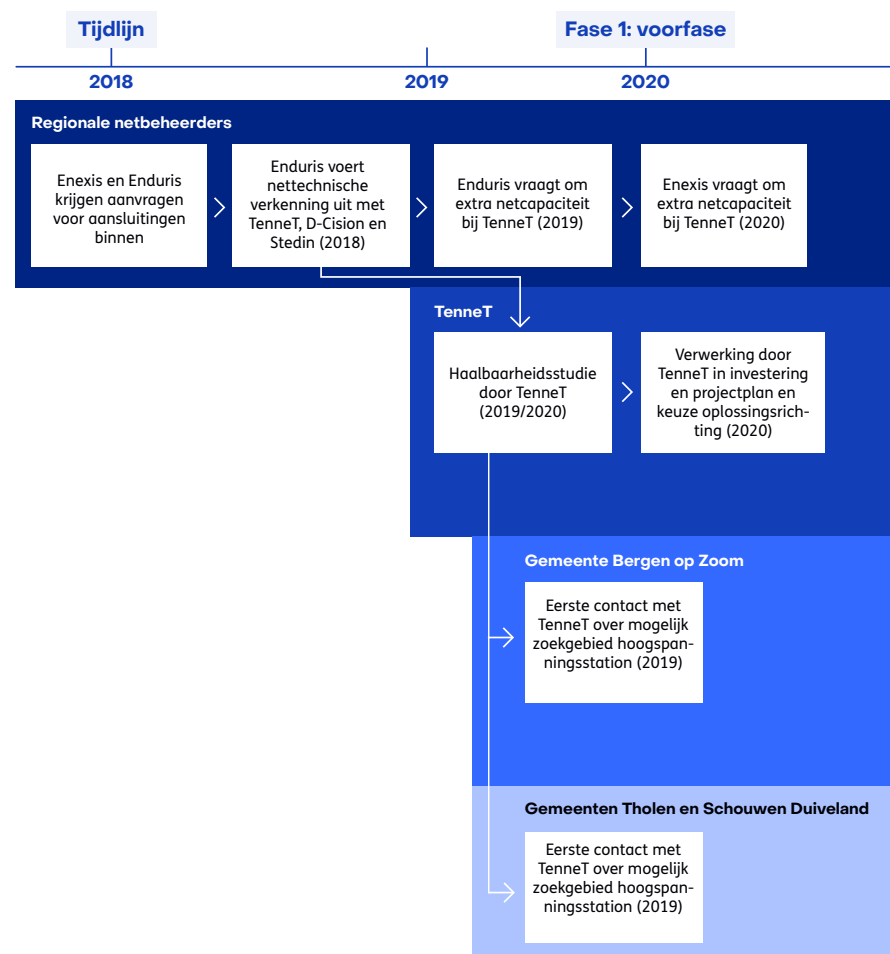
Resultaten

Fase 1: voorfase

Het traject is gestart vanuit de regionale netbeheerder, vanwege een gebrek aan netcapaciteit.¹³ Enduris heeft het bureau D-Cision opdracht gegeven om een nettechnische verkenning uit te voeren. In die verkenning is een oplossingsrichting geïdentificeerd, waaruit de noodzaak voor een 150kV-verbinding op Schouwen-Duiveland/Tholen bleek. Met deze vraag is Enduris in 2019 naar TenneT gestapt. Enduris en TenneT zijn ook in 2019 begonnen met contact leggen met de gemeente Bergen op Zoom over de mogelijkheid van een hoogspanningsverbinding tussen Schouwen-Duiveland en Bergen op Zoom. Kort daarna, in 2020, klopte ook Enexis bij TenneT aan voor meer netversterking in de regio, wat leidde tot overweging van een aansluiting op de 380kV-verbinding in de Auvergnepolder met een hoogspanningsstation.

TenneT heeft vervolgens in 2020 opdracht gegeven aan Arcadis om een eerste haalbaarheidsstudie uit te voeren. In deze haalbaarheidsstudie zijn er enkele zoekgebieden aangewezen.

Deze zoekgebieden worden geïdentificeerd op basis van de binnen TenneT gestelde eisen die voortkomen uit wetten, codes en beleidsregels.¹⁵ Daarnaast worden ook vastgestelde notities, beleidsdocumenten, bestemmingsplannen, ruimtelijke besluiten en vergunningen van gemeentes, provincies en het Rijk meegenomen in de studie.¹⁴ Hierin wordt voortgeborduurd op eerdere nettechnische verkenningen en bijbehorende oplossingsrichtingen in samenwerking met Enduris en Enexis. Arcadis gebruikt bovenstaande informatie allemaal als input voor de haalbaarheidsstudie. In de haalbaarheidsstudie van Arcadis zijn drie scenario's uit deze nettechnische verkenningen verder in kaart gebracht en op hoog abstractieniveau getoetst aan eisen op het gebied van planologische inpassing. Hieruit is vervolgens een voorkeurszoekgebied gekomen, waarna er is gekeken naar een mogelijke oplossing voor de verbinding. Dit leidde uiteindelijk tot een voorkeursalternatief: een 150/20 kV-station op Schouwen-Duiveland en koppeling met een nieuw 380/150/20 kV-station bij Bergen op Zoom (afbeelding 3).

Abbeelding 2. Procestijdslijn Bergen op Zoom - voorfase

¹³ Gesprek met TenneT - 28-11-2023

¹⁴ Projectboek deel 1 - Introductie en toelichting – omgevingsproces, TenneT (2021)

¹⁵ EU 204 Schouwen-Duiveland en Tholen ontsluiten 150KV Haalbaarheidsstudie TenneT, Arcadis (2020)

Arcadis heeft vervolgens binnen het voorkeursalternatief onderzocht welke zoeklocaties binnen het alternatief als kansrijk aangemerkt kunnen worden en welke kansarm zijn. Dit gebeurt op basis van een beoordelingskader met afwegingscriteria op archeologie en bodem, natuur, water, (ruimtelijke) beïnvloeding en veiligheid, aandachtspunten aanleg, overig ruimtelijke aspecten, nettechnische aspecten.¹⁴ Hieruit zijn enkele zoekgebieden voortgekomen voor de toekomstige hoogspanningsstations op zowel Schouwen-Duiveland als nabij Bergen op Zoom.

TenneT heeft vervolgens op basis van de nettechnische verkenning door D-Cision en de haalbaarheidsstudie van Arcadis een verdere locatie- en haalbaarheidsstudie uitgevoerd, waar er binnen het bovenstaand voorkeursalternatief (zie afbeelding 3) zes locatie-alternatieven voor het hoogspanningsstation op Schouwen-Duiveland beschouwd worden, vijf locatie-alternatieven voor het hoogspanningsstation nabij Bergen op

Zoom, en vier tracé-alternatieven voor de kabelverbinding tussen deze twee stations.¹⁶

Eind oktober 2020 heeft het college van burgemeester en wethouders TenneT uitgenodigd om met de omgevingsdialog te beginnen, en om met belanghebbenden in de omgeving in gesprek te gaan.¹⁷ Parallel aan de haalbaarheidsstudie is vervolgens in april 2021 het omgevingsproces opgestart, met in de loop van 2021 enkele werkateliers voor omwonenden.¹⁸

Het participatieproces begon met de bekendmaking van de plannen in de regio in een informatiebrief. In het vastgestelde zoekgebied zijn vervolgens bewoners en andere belangenpartijen uitgenodigd om deel te nemen aan de werkateliers. Het doel van deze werkateliers was om zoveel mogelijk informatie uit het gebied op te halen met betrekking tot de zoeklocaties, en deze informatie een plek te geven in het projectboek van TenneT. Dit gaat dan bijvoorbeeld om specifieke gebiedskennis – ook wel tacit knowledge – van actoren

Afbeelding 3. Voorkeursalternatief netoplossing Schouwen-Duiveland – Bergen op Zoom

¹⁶ Projectboek deel 2: Locatie – en haalbaarheidsstudie. Effectbeschrijvingen van de kansrijke locaties en tracé-alternatieven, TenneT, Witteveen en Bos (2021)

¹⁷ Notitie: Ruimtelijk afwegingskader - voorkeurslocatie hoogspanningsstation Halsteren, opgesteld door ambtelijke organisatie namens het College (2022)

¹⁸ RVB22-0017 Gewijzigd voorstel - Voorkeursvariant netversterking Bergen op Zoom (2022)

in de omgeving en hun zienswijze op de voorkeurslocaties. Er is daarnaast een inloopspreekuur gehouden, en een extra informatiebijeenkomst over geluid en elektromagnetische velden, waarbij uitleg door experts werd gegeven aan geïnteresseerden. Voor de deelnemers was het niet duidelijk dat de sessie om het informeren ging, die dachten dat ze een locatie konden kiezen. Vanuit de werkateliers met de omgeving zijn er drie nieuwe locatievarianten aangedragen, in afbeelding 4 aangemerkt als locatie V1, V2 en V3.

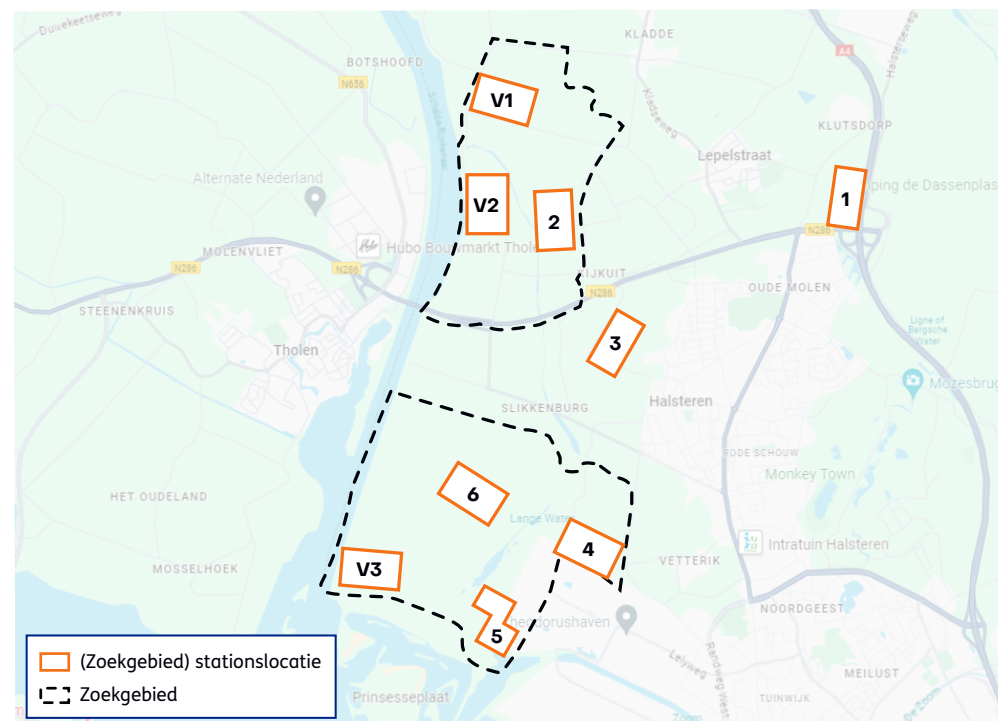
De alternatieven die TenneT onderzocht in hun locatie- en haalbaarheidsstudie zijn afkomstig uit: de voorstudie van Arcadis, het omgevingsproces, of de alternatievenontwikkeling op basis van traceringsprincipes van TenneT. De resultaten van de locatie- en haalbaarheidsstudie en de omgevingsdialog zijn vervolgens door TenneT uitgewerkt in het projectboek, welke gepubliceerd is in september 2021.

Het projectboek omvat:

- Een introductie en toelichting
- Een locatie- en haalbaarheidsstudie waarin de milieueffecten, kosten en technische consequenties van de kansrijke locaties worden beschreven
- Een bijlagenboek met daarin omgevingsinbreng, verslagen van werkateliers, ingezonden brieven van bewoners, brieven aan de gemeenteraad, uitslagen van dorp enquêtes en verslagen van informatiesessies

In oktober 2021 is het projectboek nog uitgebreid met:

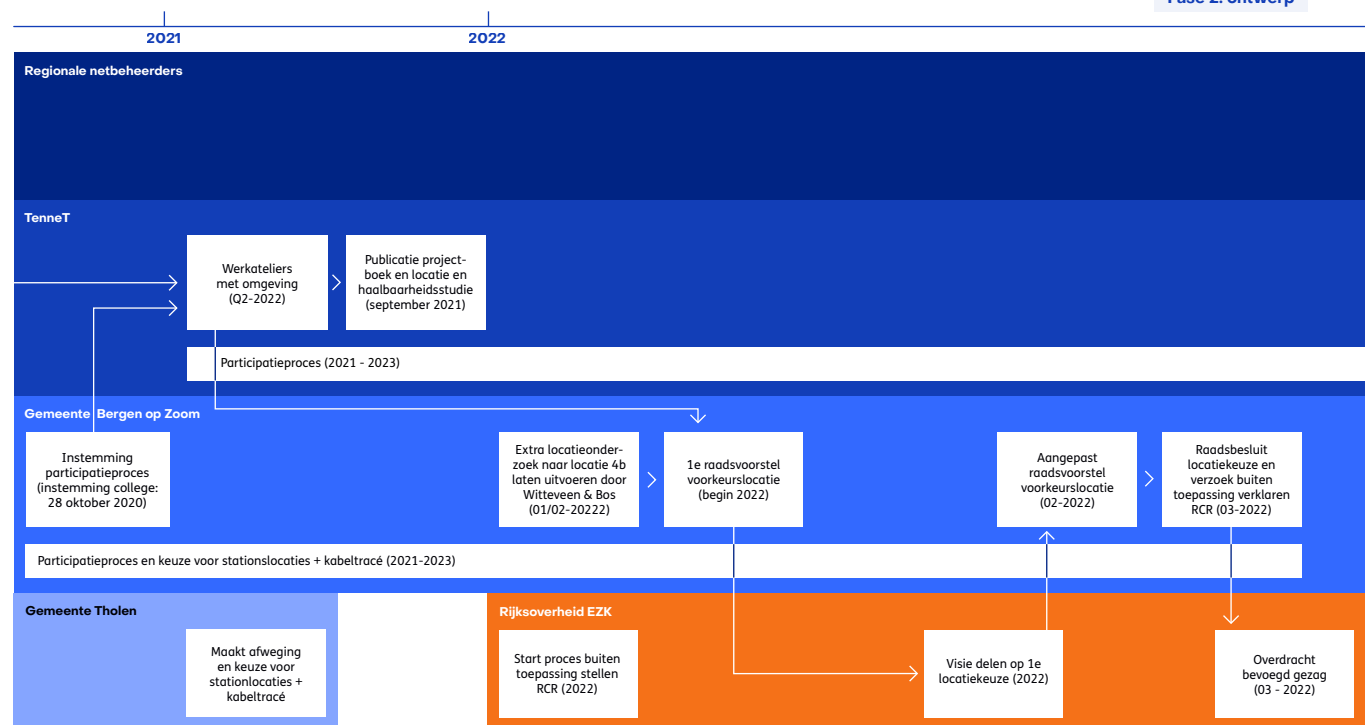
- Een kaart met de alternatieve, afgevalen stationslocatie “De Ster”
- Een notitie van Enexis met betrekking tot geschiktheid van de stationslocatie “De Ster”
- Een lengteprofiel van de stationslocatie “De Ster”
- Een nader onderzoek naar stationslocatie “De Ster”

Afbeelding 4. Locatievarianten voor het hoogspanningsstation Halsteren uit het locatie- en haalbaarheidsonderzoek van TenneT en Witteveen en Bos

Fase 2: ontwerpfase

Na de publicatie van de locatiealternatieven in het projectboek van TenneT kon het bevoegd gezag – in dit geval de gemeente Bergen op Zoom – een keuze maken met betrekking tot het voorkeursalternatief. In opdracht van TenneT (projectboek) zijn de locatiealternatieven BOZ-1 t/m 5 verder onderzocht op haalbaarheid door Witteveen en Bos. Locaties BOZ-6 (De Ster) en BOZ-4b (Lange Water) zijn gaandeweg in het proces toegevoegd, en later als addendum toegevoegd aan het projectboek. Dit brengt het totaal op 7 zoeklocaties (zie afbeelding 6). In deze fase zijn de locaties hernoemd en vernummerd, waardoor verwarring kan ontstaan.

Afbeelding 5. Procestijlijn Bergen op Zoom - ontwerpfase

Het beoordelingskader in het projectboek evalueert de haalbaarheid van de zoeklocaties op milieuaspecten, technische aspecten en kosten (kosten zijn overigens geen deel van de gemeentelijke ruimtelijke ordeningsprocedures). Ook wordt het beeld van de dialoogronden per locatie samengevat. In het projectboek is een beoordelingskader gebruikt dat aansluit bij ruimtelijke ordeningsaspecten die relevant

zijn voor de totstandkoming van een bestemmingsplan. Dit beoordelingskader wordt in het projectboek van TenneT nader toegelicht. Het onderzoek van Witteveen en Bos hanteert een ander detailniveau dan een uitgebreide milieustudie, omdat het gericht is op het ondersteunen van het keuzeprocess voor een voorkeurslocatie en het in kaart brengen van de haalbaarheid

van verschillende alternatieven. De onderzoeken zijn op hoofdlijnen uitgevoerd en bieden inzicht in de ruimtelijk relevante aspecten per locatie. Eind december 2021 is een brief verzonden van het College naar de brede omgeving om ze te informeren over de voorkeurslocatie BOZ-1, een locatie in het noorden

van de Auvergnepolder. Bewoners van de noordelijke buurtschappen reagerden hier overwegend negatief op en vonden dat ze onvoldoende bij de omgevingsdialoog betrokken zijn geweest. Naar aanleiding hiervan zijn er twee extra dialoogmomenten gehouden op in februari 2022, speciaal gericht op de bewoners in het noorden van de polder.

Naast de voorkeurslocaties vanuit TenneT is er vanuit de omwonenden via inspraak tijdens een raadsvergadering in januari 2022¹⁹ ook nog een alternatieve locatie aangedragen, namelijk BOZ-4b. Hiervoor zijn eind februari 2022 resultaten van een aanvullend onderzoek door Witteveen en Bos gepubliceerd. Uit dit aanvullende haalbaarheidsonderzoek “Lange Water” blijkt locatie BOZ-4b niet haalbaar vanwege een geluidscontour die om aanvullende maatregelen vraagt, overlap met het NNN-gebied Lange Water, en een benodigde hoogspanningslijn die door een Natura2000 gebied zou lopen.²⁰ Eerder nader onderzoek naar locatie BOZ-6 (De Ster) van 23 november 2021 beoordeelde deze locatie ook als niet haalbaar, in verband met de aanwezigheid van veel bebouwing binnen 300 meter van de locatie, de vrijwaringszone van de A4 (waar geen kabels gelegd mogen worden) en de aanwezigheid 5 woningen binnen 40 meter van de locatie.²¹

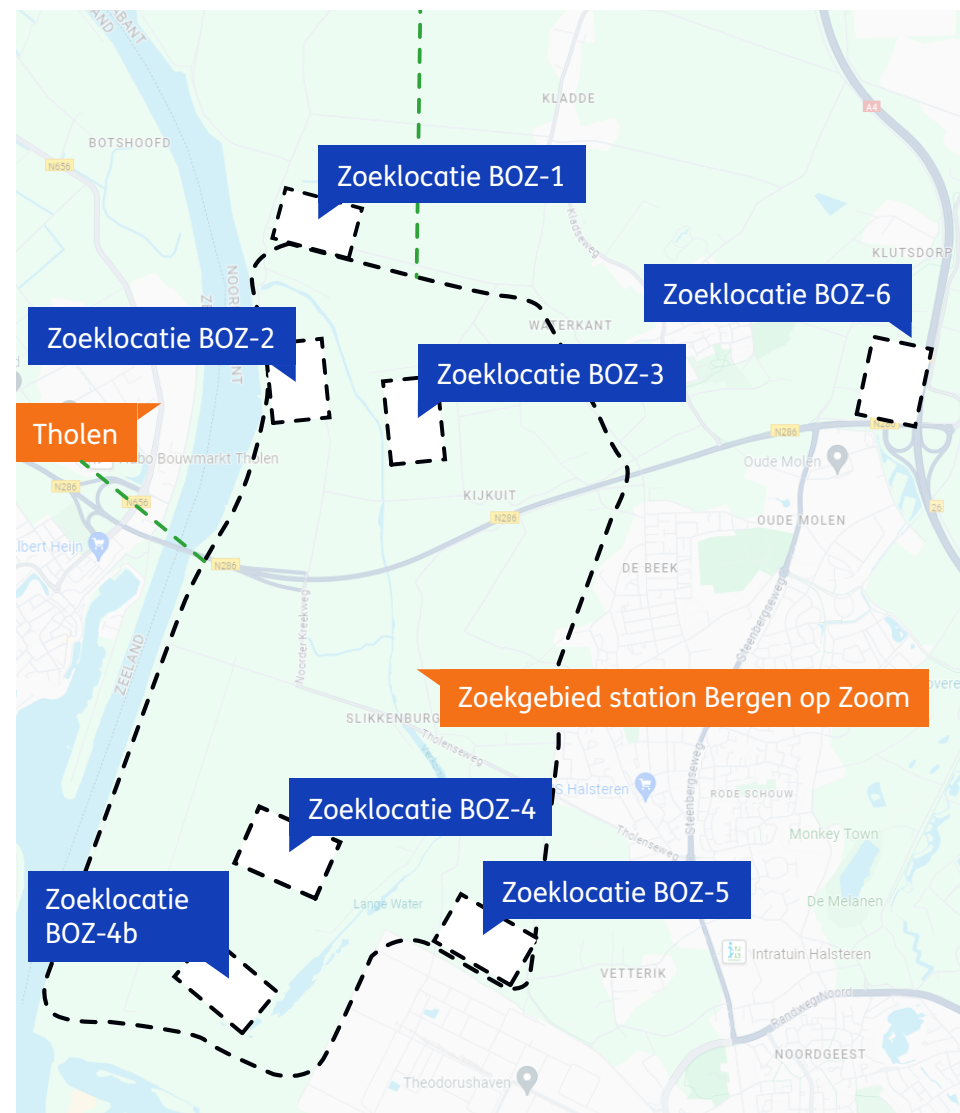
Op basis van de Notitie Ruimtelijk afwegingskader is door de gemeente een afweging gemaakt met betrekking tot de voorkeurslocatie. Het ruimtelijk afwegingskader van de gemeente is een bijgewerkte versie van het beoordelingskader van Arcadis dat wordt gebruikt door Witteveen en Bos in de haalbaarheidsstudie.²² Het ruimtelijk afwegingskader houdt rekening met verschillende aspecten, waaronder natuur, geluid, elektromagnetische velden, landschap (inclusief mastposities), recreatie, cultuurhistorie, archeologie, aardkunde, veiligheid, water, bodem, infrastructuur, ruimtegebruik en bereikbaarheid. De bereikbaarheid tussen de voorkeurslocaties Bergen op Zoom (BOZ) en de stationslocatie Schouwen-Duiveland-1 (SD-1) is uitgebreid onderzocht om een goede verbinding te kunnen garanderen. Op basis van dit ruimtelijk afwegingskader is locatie BOZ-2 gekomen als voorkeurslocatie.

19 PInspreekers op raadsvoorstel RVB21-0091 Voorkeursvariant netversterking Bergen op Zoom – Schouwen Duiveland
 Agenda Bergen Op Zoom - Beeldvorming TenneT dinsdag 11 januari 2022 19:30 - 22:00 - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

20 HAALBAARHEIDSTUDIE LOCATIE 4B, Onderdeel van Netversterking Schouwen-Duiveland, Tholen en omgeving Bergen op Zoom, 003.120.20, TenneT (2022)

21 Nader onderzoek haalbaarheid locatie 'De Ster van Lepelstraat', TenneT (2021)

22 Notitie: Ruimtelijk afwegingskader - voorkeurslocatie hoogspanningsstation Halsteren, opgesteld door ambtelijke organisatie namens het College (2022)

Afbeelding 6. Locatiealternatieven hoogspanningsstation Bergen op Zoom uit het ruimtelijk afwegingskader van Witteveen en Bos

Op de raadsvergadering van maart 2022 was de gemeenteraad voornemens om BOZ-2 te kiezen als voorkeurslocatie voor het nieuwe 380/150/20kV hoogspanningsstation in de gemeente Bergen op Zoom, en om het Rijk te verzoeken om de Rijkscoördinatieregeling buiten toepassing te verklaren en het bevoegd gezag aan de raad van de gemeente Bergen op Zoom over te dragen.²³ Op deze raadsvergadering is met 84% van de stemmen het volgende besluit genomen:²⁴

De raad van de gemeente Bergen op Zoom besluit:

1. BOZ-2 te kiezen als voorkeurslocatie voor het nieuwe 380/150/20kV hoogspanningsstation in de gemeente Bergen op Zoom;
2. TenneT een inspanningsverplichting op te leggen om in het vervolgtraject maximaal in te spannen om:
 - a. daar waar mogelijk kabels ondergronds te laten lopen
 - b. het station maximaal te isoleren en de geluidsoverlast te minimaliseren
 - c. het station landschappelijk in te passen
 - d. de bovengrondse aansluiting van het station op de 380kV hoogspanningsverbinding te optimaliseren
 - e. de Noorder Kreekweg aan te passen
 - f. een tijdelijke afslag te realiseren aan de Eendrachtweg om bouwverkeer uit het dorp te kunnen weren
3. Kennisnemen van de voorkeur om het 150kV hoogspanningsstation in de gemeente Schouwen-Duiveland te realiseren op locatie SD-1
4. Kennisnemen dat tracévariant Zuid-Midden de enige optie is die beide voorkeurslocaties met elkaar kan verbinden

²³ RVB22-0017 Gewijzigd voorstel - Voorkeursvariant netversterking Bergen op Zoom, Gemeente Bergen op Zoom, 21-02-2022

²⁴ <https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/3b51e1d5-ad06-4462-84f6-cec96ceedf17>

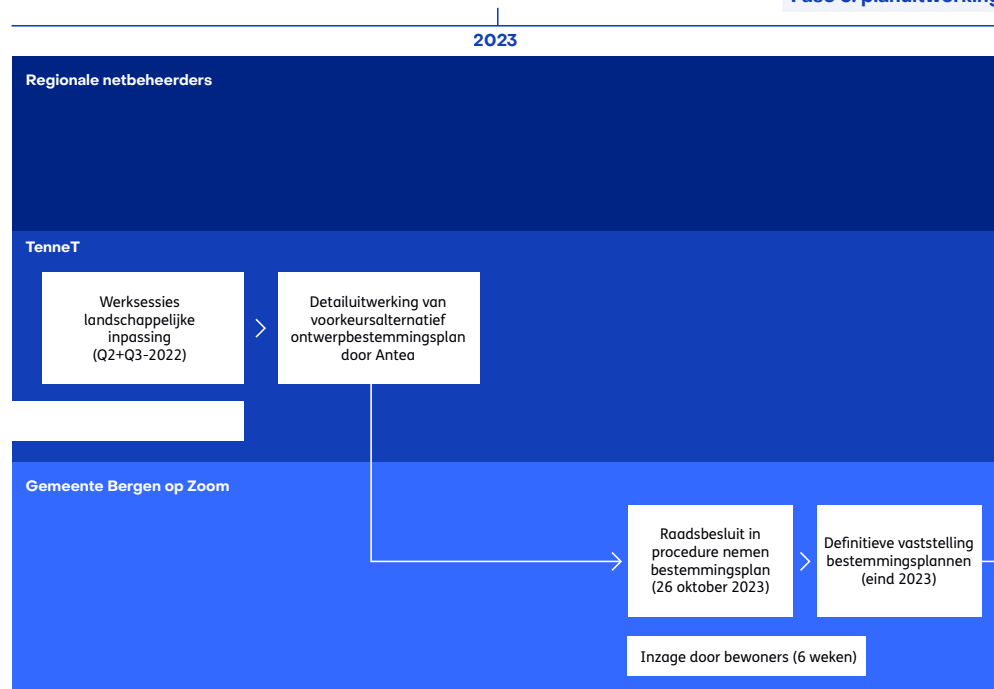
Fase 3: planuitwerking

Na het besluit van de Gemeenteraad begin maart 2022 met betrekking tot de voorkeurslocatie, startte fase planuitwerking. Hierin werd onder andere de detailuitwerking van het voorkeursalternatief uitgewerkt, werd landschappelijke inpassing verder vormgegeven en kreeg het ontwerp bestemmingsplan en definitief bestemmingsplan vorm.

Er zijn op in juli en oktober 2022 twee fysieke werksessies met verschillende stakeholders geweest om input op te halen met betrekking tot de landschappelijke inpassing (zie afbeelding 8).²⁵ Deze werksessies zijn georganiseerd door adviesbureaus CB5 en Antea. Op de eerste sessie is in de middag gesproken met de provincie, gemeente, waterschappen en natuurorganisaties, en in de avond met bewoners. Tijdens deze avondsessie is er veel weerstand getoond door bewoners. Een groep bewoners had zich voorbereid en nam het woord, waarbij ze de presentatie

van TenneT en CB5 overnamen. Bewoners gaven hierbij aan dat ze vonden dat de procedure rondom de locatiekeuze niet goed verlopen was. CB5 geeft aan dat ze van tevoren wel wat weerstand hadden verwacht vanuit omwonenden, maar niet in zulke grote mate. Tijdens deze bijeenkomst heeft TenneT bewoners de ruimte gegeven om hun inbreng te geven, en zijn ze na de pauze met omwonenden om tafel gaan zitten. Hierbij konden bewoners aangeven wat voor hen de pijnpunten waren. De gemoederen liepen hoog op tijdens deze sessie, waarbij de gemeente heeft ingegrepen om het gesprek in goede banen te leiden. Zo bleek dat vooral weerstand was op het feit dat de positie van het station in de open polder lag en op een verhoging, of ‘terp’ zou komen. Ook werd de besluitvorming binnen de gemeenteraad aangekaart. Als laatste gaven grondeigenaren aan dat ze vonden dat ze niet goed geïnformeerd waren, en nog niet op de hoogte waren van het feit dat het station op hun grond zou komen.

Fase 3: planuitwerking

Afbeelding 7. Procestijdlijn Bergen op Zoom - planfase

²⁵ Gesprek met CB5, 27-07-2023

Na het besluit van de gemeenteraad met betrekking tot de voorkeurslocatie bleek dat Staatsbosbeheer in de omgeving bomen zou gaan kappen. De bomen zouden deels het station uit het zicht onttrekken, en waren oorspronkelijk gezien een belangrijk onderdeel van de locatiekeuze. Op verzoek van de gemeente en na onderhandeling met Staatsbosbeheer is er toegezegd dat er een nieuwe reeks duurzaam hout voor in de plaats fasegewijs gekapt en aangeplant zou worden zodat er altijd afscherming is, met daarnaast een rietmoeras.

In juli 2023 is door Antea een ontwerpbestemmingsplan opgesteld. Aangezien het voorgestelde plan voor het hoogspanningsstation Halsteren in strijd was met het geldende bestemmingsplan Buitengebied-Noord 1e herziening, is er een nieuw bestemmingsplan opgesteld. Het bestemmingsplan legt de basis voor de realisatie van het hoogspanningsstation in Halsteren, inclusief landschappelijke inpassing, een deel van de nieuwe kabelverbinding naar Schouwen-Duiveland en de bovengrondse

aansluiting op de bestaande 380 kV-hoogspanningsverbinding tussen Geertruidenberg en Rilland.²⁶

Op de raadsvergadering van eind oktober 2023 heeft de gemeenteraad besloten om het ontwerpbestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren in procedure te nemen. Uit gesprek met de gemeente blijkt dat er enige weerstand was tegen het plan vanwege een initiatiefraadsvoorstel waarin locatie de Spie opnieuw werd voorgesteld. Het initiatief raadsvoorstel stelde voor om de eerdere locatiekeuze in te trekken en een nieuwe locatiekeuze te doen waarbij de Spie meegenomen moest worden als mogelijke optie. De wethouder heeft vervolgens de meerderheid in de raad ervan overtuigd dat deze locatie om verschillende redenen geen optie is, waaronder het bouwen in NNN en Natura2000-gebieden en het niet voldoen aan het geldende bestemmingsplan. Daarnaast zou er door het wisselen van locatie een vertraging van minimaal 2 jaar optreden.

Afbeelding 8. Landschappelijk inpassingsplan²⁷

²⁶ Bestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren Projectnummer 0476754.112, Antea (2023)

²⁷ Landschappelijk inpassingsplan, CB5 (2023) <https://www.tennet.eu/nl/projecten/provincies/noord-brabant/station-halsteren>

De gemeenteraad heeft uiteindelijk het voorstel voor de Spie verworpen en ingestemd met het raadsvoorstel om het ontwerpbestemmingsplan in procedure te nemen. Dit betekent dat de eerdere locatiekeuze (BOZ-2) standhoudt. Daarnaast is er een motie aangenomen die het college van B&W verzoekt om het rapport van het second opinion geluidonderzoek beter te onderbouwen.

Op deze raadsvergadering zijn uiteindelijk meerdere besluiten genomen:

1. Met 53% stemmen tegen is het initiatiefvoorstel intrekking raadsbesluit voorkeurslocatie Hoogspanningsstation Halsteren niet aangenomen:

De raad van de gemeente Bergen op Zoom besluit:

1. Het raadsbesluit RVB22-0017 Voorkeursvariant netwerkversterking Bergen op Zoom, waarin 802-2 is gekozen als voorkeurslocatie voor het nieuwe 380/140/20kV hoogspanningsstation in de gemeente Bergen op Zoom, in te trekken.
2. Het college opdracht te geven aan de raad opnieuw een voorstel met voorkeurslocaties voor te leggen waar ook locatie De Spie in is meegenomen, zodat de raad op basis van de volledige informatie een voorkeurslocatie kan kiezen.

2. Met 60% van de stemmen is het voorstel in procedure nemen ontwerpbestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren RVB23-044 wel aangenomen:

De raad van de gemeente Bergen op Zoom besluit:

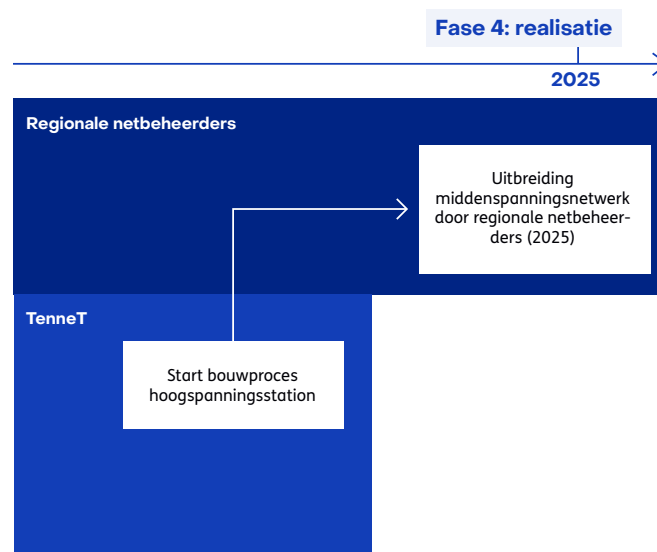
1. Het ontwerpbestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren, als vervat in de bestandenset met planidentificatienummer NL.IMRO.0748.BP0271-0201 in procedure te nemen.

Het ontwerpbestemmingsplan heeft, conform wettelijke eisen, zes weken ter inzage gelegen. In deze tijd konden bewoners zienswijzen indienen bij de gemeenteraad. Na de inzageperiode en de beoordeling van de zienswijzen wordt het bestemmingsplan ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad. Tijdens het schrijven is er nog geen definitief besluit over het bestemmingsplan genomen. De verwachting is dat dit besluit in één van de komende raadsvergaderingen zal worden geagendeerd. Na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan en de (nog in te dienen en te verlenen) omgevingsvergunningen kan een begin worden gemaakt met de realisatie van het 380 kV onderstation voorkeurslocatie BOZ-2.

Fase 4: realisatie

De realisatiefase zal lopen vanaf het onherroepelijk worden van het definitieve bestemmingsplan, en omvat de start van het bouwproces tot en met ingebruikname. Hieronder valt onder andere de vergunningverlening, landinkoop/ onteigening van grondeigenaren, start van de bouw en uiteindelijk connectie met de rest van het elektriciteitsnetwerk.

Aangezien deze fase nog niet gestart is op het moment van schrijven, worden er vanuit deze casestudie geen uitspraken over gedaan. In het meest recente Investeringsplan van TenneT wordt 2029 genoemd als moment van inbedrijfsname van de 380kV- en 150kV-stations.²⁸

Afbeelding 9. Procestijdlijn Bergen op Zoom - realisatiefase

²⁸ [Investeringsplan TenneT 2024](#)

Samenwerking door de fasen heen

Wanneer we deze casus bekijken vanuit samenwerkingsperspectief en (verschuivende) rollen en rolopvattingen in beeld brengen, vallen een aantal zaken op. Op hoofdlijnen valt dit te onderscheiden in: verschuiving bevoegd gezag, invloed lokale politiek, het gebrek aan visie op het gebied, het horen en beoordelen van stemmen uit de omgeving, hoe samenwerking verloopt terwijl de rol van de netbeheerder verandert en verschillen in werkwijzen, processen en belangen. Hieronder lichten we ieder van deze punten toe.

Wat betekent het overdragen van bevoegd gezag?

Overdragen van bevoegd gezag van netuitbreiding vraagt een andere rol van een decentrale overheid, zoals een gemeente. Onder meer tijdige uitvoering van de taak om een geschikte locatiekeuze te maken is van belang om daadwerkelijk over te gaan tot overdracht.

Bevoegd gezag ligt voor het planologische inpassen van grote netuitbreidingen, zoals het geplande 380kV-station in Bergen op Zoom, vanuit wetgeving

oorspronkelijk bij het Rijk, namelijk bij de minister voor Klimaat en Energie (EZK). De minister kan, in overleg met de gemeente, provincie en netbeheerder kiezen om af te wijken van de Rijkscoördinatie-regeling (RCR).²⁹ In Bergen op Zoom is, onder meer vanwege gebrek aan capaciteit bij het Rijk en op verzoek van de gemeenteraad, besloten om het bevoegd gezag over te dragen aan de gemeente.

TenneT is als nationale netbeheerder initiatiefnemer en werkt normaliter samen met EZK en in dit geval gemeente Bergen op Zoom. TenneT is verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving en draagt voorkeurslocaties aan bij de gemeente, terwijl de gemeente verantwoordelijk is voor het besluitvormingsproces voor een definitieve locatiekeuze.

TenneT heeft een programma van eisen waaraan een locatie voor het onderstation moet voldoen. EZK vindt het belangrijk om voor een realistische locatie te kiezen voordat het bevoegd gezag daadwerkelijk wordt overgedragen. Op verzoek van de omgeving heeft de gemeente een extra

onderzoek laten doen naar een locatie die TenneT niet haalbaar achtte. Omdat dat de gemeenteraad voor deze locatie leek te gaan kiezen, heeft EZK in februari 2022 op het punt gestaan om het bevoegd gezag niet over te dragen. Het kiezen van een niet haalbare locatie, zorgt namelijk voor vertragingen in het proces, onder meer omdat er extra vergunningstrajecten nodig zijn of alsnog alternatieve locaties moeten worden onderzocht. De gemeenteraad heeft in hun keuze dus geen complete autonomie. Doordat de gemeenteraad uiteindelijk kiest voor een locatie die door TenneT als haalbaar wordt geacht, heeft EZK het vertrouwen om het bevoegd gezag over te dragen aan de gemeente.

Invloed op en van de lokale politiek

De korte afstand die de omgeving heeft van en tot de lokale politiek, kan een verwarrende en vertragende werking hebben op het proces van tot een locatiekeuze komen.

Door verschuiving van bevoegd gezag, kwam de verantwoordelijkheid van besluitvorming en keuzes maken terecht bij de gemeenteraad. De afstand van de

gemeenteraad en lokale politiek tot de inwoners is korter dan vanuit het Rijk. Dit zorgt enerzijds voor een inpassing op basis van lokale kennis van de lokale (ruimtelijke) context waarbinnen de uitbreiding van energie-infrastructureur gaat plaatsvinden. Anderzijds maakt deze korte afstand het mogelijk om lokale geluiden dieper te laten doorsijpelen in de besluitvorming, wat voor verwarring en vertraging kan zorgen en het maken van keuzes kan bemoeilijken.

De typische gemeentelijke dynamiek waarin bestuur, gemeenteraad en inwoners interacteren en verschillende verwachtingen hebben, beïnvloedt de besluitvorming van de gemeente. Ook was de tegenstelling die ontstond bij bewoners, namelijk tussen de bewoners van de noordelijke en zuidelijke kant van de polder, terug te zien in de raad. Dit heeft het proces zeker vertraagd, onder andere door het laten onderzoeken van extra alternatieven op verzoek van de noordelijke bewoners. Raadsleden hebben daarnaast niet voldoende inhoudelijke kennis, wat kiezen ook bemoeilijkt. Bij de netbeheerder heerst het gevoel dat beslissingen worden gemaakt op basis van emoties in plaats van feiten.

²⁹ [Handleiding overdragen bevoegd gezag \(PIDI\)](#)

Deze dynamiek zorgt ook voor onbegrip bij de netbeheerder; de werkwijze wijkt af van andere projecten van deze grootte, waarbij normaliter meer top-down besluiten worden genomen. Volgens de gemeente zorgt de technische invalshoek van de netbeheerder ook voor onbegrip; voor de gemeente is het niet slechts het proces van het bouwen van een voorziening, maar een gebiedsontwikkeling vanwege de (ruimtelijke) impact van het station.

Het gebrek aan een gebiedsvisie

Wanneer er geen gebiedsvisie bestaat, bemoeilijkt dit het proces om te bepalen waar uitbreiding van het elektriciteitsnet kan plaatsvinden en kan worden ingepast.

Eén van de grootste moeilijkheden in het proces was een gebrek aan visie op het gebied waar de energie-infrastructuur terecht gaat komen. Sterker nog, er lag min of meer een embargo op het gebied, waardoor er jarenlang in de politiek niet over de (invulling van) de polder is gesproken.

Het hebben van een gebiedsvisie had erg geholpen bij het proces van het maken van

ruimtelijke afwegingen, volgens reflecties van de provincie en gemeente. Doordat er geen visie was, leefde het idee dat het onderstation overal in de polder kon komen, tot weerzin van bewoners die hun gebied aangetast zien worden. Opvallend is dat er ook tijdens het opstellen van de RES onvoldoende koppeling met de ruimte is gemaakt; de RES is bepaald zonder planologen. Het omgevingstraject is ingezet om te onderzoeken wat de beste opties waren, pas nadat de netbeheerder het gebied heeft aangemerkt voor netuitbreidingen.

Volgens de gemeente is het echter lastig voor gemeenten om te anticiperen op (grootschalige) energieontwikkelingen, als onderdeel van gebiedsontwikkelingen. Er is behoefte aan kaders voor meer kwalitatieve, duurzame, integrale gebiedsontwikkeling vanuit de rijksoverheid.

Het horen en beoordelen van stemmen uit de omgeving

De omgevingsdialoog heeft gezorgd voor vernieuwende input, al is niet elk geluid voldoende gehoord en maakte een gebrek aan een afwegingskader de locatiekeuze lastig.

Eenzijds heeft het aandragen van locaties door de omgeving ervoor gezorgd dat er locaties werden overwogen en gekozen die normaliter niet bij de netbeheerder in beeld zouden komen. Anderzijds hebben verschillende actoren het gevoel niet op tijd of voldoende gehoord te zijn. Werkateliers vonden plaats in de coronaperiode en waren digitaal. Dit was niet ideaal en had ook zijn weerslag op de kwaliteit. Ook maakte het gebrek aan een kader om geluiden uit de omgeving te kunnen afwegen, het moeilijk om de resultaten uit de omgevingsdialoog mee te nemen en te vertalen naar een locatiekeuze.

De netbeheerder heeft, als initiatiefnemer, de omgevingsdialoog geïnitieerd en georganiseerd, waarin werkateliers met betrokken actoren zijn opgezet. Het doel van de omgevingsdialoog was om specifieke gebiedskennis op te halen en gezamenlijk met stakeholders uit de omgeving tot voorkeurslocaties te komen.

Actoren zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat, waterschappen en de provincie zijn in een

vroeg stadium uitgenodigd om deel te nemen aan de dialoog en locatiewensen aan te geven. In dit stadium kunnen al gebieden afvallen, die niet verder onderzocht kunnen worden. Ook worden al afspraken gemaakt, bijvoorbeeld met Staatsbosbeheer over het in gedeelten weghalen van populieren die weg moeten. Daarnaast wordt al gesproken met perceelegenaren volgens de netbeheerder.

Vanuit de omgeving is het belangrijk om tijdig gehoord te worden en te merken dat er in besluitvorming rekening is gehouden met hun belangen. Niet voor alle actoren geldt dat zij tijdig of voldoende gehoord zijn. Dit geldt voor zowel voor- als tegenstanders van de netuitbreiding.

Perceelegenaren vonden bijvoorbeeld dat ze te laat zijn betrokken. Dit kan echter pas volgens de netbeheerder wanneer de plannen heel specifiek worden, aangezien anders met een paar honderd perceelegenaren gesproken moet worden. Volgens de gemeente was de periode tussen de werksessies over landschappelijke inpassing relatief lang en had deze periode kunnen worden ingezet voor communicatie, met onder andere de

perceeleigenaren. Zij zijn wel uitgenodigd voor de werksessies, maar konden niet vooraf wensen inbrengen.

Ook de gemeente is op pad gegaan en heeft gesproken met alle bewoners die binnen één kilometer van de locatie wonen, wat goed werd ontvangen. Echter voelden de mensen die net wat verder wonen zich niet gehoord, maar ergens moet een grens worden getrokken en de vraag is waar.

Lokale bedrijven die belang hebben bij de netuitbreiding zijn ook onvoldoende gehoord. Er zijn concrete situaties van gerealiseerd vastgoed die niet aangesloten kunnen worden op het net. Zowel reguliere bedrijven, zoals een supermarkt, als bedrijven met maatschappelijke impact, zoals een zorgcomplex. Volgens de gemeente helpt het in het gehele proces om ook zulke geluiden te horen; het moet duidelijk worden dat de netuitbreiding in het algemeen belang is.

Uiteindelijk zijn de resultaten van de omgevingsdialog input voor de gemeentelijke keuze om tot een locatie te komen. Dit betreft de informatie die

opgehaald is tijdens de dialoog, en hoe deze gewogen moest worden. Al met al was het voor de gemeente lastig om een analyse te maken vanuit de omgevingsdialogfactoren, door een gebrek aan een afwegingskader waarin een weging is meegenomen; de gemeente heeft behoefte aan inzicht in welke factoren zwaarder wegen dan andere en aan welke input het meest gehoor moet worden gegeven.

Wisselende ervaringen met werkateliers

Als onderdeel van de Omgevingsdialoog en vooruitlopend op de aankomende Omgevingswet zijn werkateliers met de omgeving georganiseerd, waar de netbeheerder en gemeente op verschillende wijzen terugblikken. Hoewel de werkateliers zijn georganiseerd door de netbeheerder, nam de gemeente ook deel in deze werkateliers. De resultaten worden meegenomen in het gemeentebesluit ten aanzien van de locatiekeuze.

TenneT blikt positief terug op de werkateliers. Zo wordt aangegeven dat het resultaat laat zien dat het proces werkt: er zijn twee locaties naar voren

gekomen die normaal gesproken nooit zo zouden worden overwogen. Echter, er worden ook verbeterpunten/uitdagingen genoemd. Zo was een locatie die opkwam eigenlijk niet helemaal mogelijk volgens de 'spelregels' van TenneT. Hierom zou de voorkeur uitgaan naar vijf in plaats van drie werkateliers, zodat er meer tijd is om de spelregels aan alle stakeholders uit te leggen. Het eerste atelier is namelijk al nodig om uit te leggen wat de netbeheerder doet, wat er gebouwd gaat worden en hoe, en hoe het eruit komt te zien. Hoewel de uitkomst niet anders was geweest, is het belangrijk om voldoende tijd te nemen zodat het niet te snel gaat voor mensen.

De gemeente kijkt minder positief aan tegen de werkateliers. Een extra moeilijkheid waren de covid lockdowns, waardoor de bijeenkomsten online plaatsvonden. Doordat communicatie onder andere via de chat verliep en de gemoederen al hoog waren opgelopen, zorgden digitale bijeenkomsten voor extra polarisatie. Het is in die setting ook lastig om te zorgen dat de ene groep de andere niet overstemt.

Samenwerken terwijl de rol van de netbeheerder verandert

De samenwerking tussen gemeente en netbeheerder is niet vanzelfsprekend. Daarbij verandert de rol van de netbeheerder, wat de samenwerkingsdynamiek beïnvloedt. De netbeheerder is gedurende het hele proces initiatiefnemer geweest en heeft ook de werkateliers geïnitieerd en begeleid. De netbeheerder heeft de samenwerking als prettig ervaren en gaf aan continu input te hebben geleverd aan de gemeente. Ook verliep volgens de netbeheerder de informatie-uitwisseling soepel.

Voor de gemeente waren de rollen en verantwoordelijkheden niet volledig duidelijk. De netbeheerder is immers geen gebiedsontwikkelaar, maar moet wel gebiedsinformatie ophalen op een zodanige wijze dat de gemeenteraad er een ruimtelijke afweging en keuze over kan maken. Daarbij heeft de netbeheerder een ander belang, namelijk dat de infrastructuur technisch juist wordt ingepast. De gemeente hecht juist waarde aan het gebiedsproces en waar de infrastructuur terecht komt. De gemeente heeft onvoldoende aan een lijst van vijf haalbare locaties, waar

een keuze uit kan worden gemaakt. Er is behoefte aan een duidelijk afwegingskader, waarin alle stemmen uit de omgeving zijn gehoord en worden gewogen.

De gemeente voelde goed aan dat de rol van de netbeheerder aan het veranderen is. Onder meer vanwege de Omgevingswet, wordt participatie anders ingericht en onderzoekt de netbeheerder hoe zij dit het best kunnen vormgeven. In het geval van Bergen op Zoom zijn de werkateliers voor de locatiekeuze daarvoor opgetuigd. De verwachting is dat er in de toekomst vaker gewerkt zal worden met deze unieke en nieuwe werkvorm. In een meer typisch proces, anders dan in het geval van Bergen op Zoom, bepaalt de netbeheerder veel meer zelf welke kant wordt opgegaan.

Toch zijn er een aantal verschillen in perspectieven, belangen en werkwijzen van de gemeente en de netbeheerder, waardoor onbegrip en miscommunicatie kunnen ontstaan. Volgens EZK wordt dit veroorzaakt door een gebrek aan integraliteit en kennen netbeheerders en gemeenten elkaar te weinig. Er zou wederzijds onbegrip over de werkwijze heersen.

Waar de netbeheerder een technische organisatie is die één perspectief heeft op een netuitbreidingsproces, vindt de gemeente het belangrijk om het proces goed uit te denken: wie moet wanneer waarbij betrokken zijn? Bijvoorbeeld als het gaat om het aanpassen van een bestemmingsplan, waarbij een bepaalde doorlooptijd hoort, moeten deadlines van netbeheerder en gemeente op elkaar worden afgestemd. Daar kan miscommunicatie omheen ontstaan.

Verschil in proces en werkwijze

Er is een verschil in wat belangrijk wordt gevonden in het proces door de verschillende actoren, namelijk technische haalbaarheid versus wenselijke inpassing in de ruimte. Er is ook onduidelijkheid over de rollen en verantwoordelijkheden en onbegrip over de werkwijze tussen de actoren.

Geïnterviewden bij de netbeheerder kijken anders naar het gewenste proces dan de gemeente. Zij starten op basis van de energiebehoefte met een haalbaarheidsstudie en op dat moment informeren ze de gemeente slechts. Zij zien pas nut en noodzaak om samen met de gemeente te

werken als er meer duidelijkheid is, na de haalbaarheidsstudies. Dan worden afspraken gemaakt over aanliegroutes en wat door het college of de raad moet.

De gemeente ziet de werkwijze van de netbeheerder, waarin contact is met verschillende afdelingen gedurende het proces als complex. De gemeente heeft in verschillende fasen van het project contact met verschillende afdelingen, zoals assetmanagement, omgevingsmanagement en grondzaken. De gemeente heeft het gevoel dat het ontbreekt aan een eenduidige strategie van de netbeheerder, onder meer omdat wordt gewerkt per fase in plaats van zaken parallel aan elkaar op te pakken, zoals een gebiedsontwikkelaar te werk gaat.

Vanuit de netbeheerder is er met name onbegrip over de lokale politieke dynamiek en het proces van keuzes maken, zoals beschreven aan het begin van dit hoofdstuk.

Technische haalbaarheid versus ruimtelijke inpassing

De nadruk ligt voor de netbeheerder op technische haalbaarheid en veilige

inpasbaarheid in de ruimte van de energie-infrastructuur, terwijl de gemeente het belangrijk vindt om rekening te houden met geluiden uit de omgeving, een ruimtelijk wenselijke inpassing van de infrastructuur en tegemoetkoming van omwonenden.

Vanuit netbeheer worden alternatieven op energetisch vlak onderzocht voorafgaand aan lokale ruimtelijke afwegingen. Energetische opties die overeind blijven na technische en haalbaarheidsstudies worden vervolgens op de ruimte gelegd en wordt, eveneens vanuit technische haalbaarheid, gekeken naar mogelijke locaties. Pas vanaf dit moment wordt de omgeving betrokken.

Onduidelijke rollen en verantwoordelijkheden

Door verwachtingen en planningen van het ministerie en de netbeheerder, voelt de gemeente druk om een keuze te maken. Daarnaast spelen er bij de netbeheerder interne zaken die processen kunnen vertragen, zoals capaciteitsgebrek, wisselingen van medewerkers en bijbehorende inwerkperiodes. Ook is er een cultuurverschil, waarbij de netbeheerder een (technisch ingestoken)

projectenorganisatie is en kijkt naar opgeleverde projecten en de gemeente belang hecht aan het (gebieds)proces en de zorgvuldigheid daarvan. Verder heeft de gemeente behoefte aan een duidelijkere rol van het ministerie.

Volgens EZK klopt het dat de rollen en verantwoordelijkheden niet altijd duidelijk zijn als het gaat om stations ter grootte van 220/380kV. Het Rijk kijkt inmiddels naar zes projecten van deze orde grootte om te kijken wat daarbij de rol van gemeenten, provincies en netbeheerders precies inhouden.

Nationale, regionale en lokale belangen

Wanneer we uitzoomen van de samenwerking tussen de netbeheerder en gemeente en kijken naar welke belangen er spelen, valt op dat het hele traject is ingestoken vanuit een energievraag uit een andere provincie, namelijk Zeeland. Zoals gemeente Bergen op Zoom beschrijft: “Daar doen we het eigenlijk voor de helft voor, anders hebben ze dadelijk geen stroom meer.”

Dit laat zien dat de noodzaak van de netuitbreiding in Bergen op Zoom vooral

nationaal en regionaal van aard is. Door gebrek aan netcapaciteit in de Zeeuwse gemeenten Schouwen-Duiveland en Tholen, is het gebied in gemeente Bergen op Zoom in beeld gekomen bij TenneT als oplossingsrichting. Er is hiermee een verschil in waar de lusten en lasten terechtkomen: het nationale en regionale (Zeeuwse) energiebelang is groot, maar de lokale (Bergse) ruimtelijke impact ook. Het is van groot belang dat voor de gemeente en haar inwoners de nut en noodzaak op nationaal en regionaal vlak duidelijk is. Communicatie over wat de energie-infrastructuur in positieve en negatieve zin betekent, kan worden verbeterd. Bij het opstellen van de RES is de infrastructuur niet echt meegenomen en ook de participatie daarbij was minimaal. Ook heerst bij de gemeente het gevoel dat ze het maar moeten accepteren, zonder dat er iets vanuit het grotere gebied tegenover staat.

Tot slot is er de vraag of besluiten over ruimtelijke inpassing van energie-infrastructuur van dergelijke grootte wel bij gemeenten moet liggen. Een groot project zoals een 380kV-hoogspanningsstation is van groot nationaal en regionaal belang.

Meerdere gesproken actoren vragen zich af of een dergelijk project niet beter bij de provincie kan worden belegd. Een goede analyse van plussen en minnen kan helpen bepalen welke overheidslaag het meest geschikt is als bevoegd gezag, daarbij rekening houdend met afstand tot de omgeving (een grotere afstand tot de omgeving kan mogelijk ook zorgen voor meer weerstand, waaronder van de gemeente), kennis over lokale inpassing, de rol van de actor in de omgevingsdialog (mate van vertrouwen in het traject), lange termijn borging (contractueel, handhaving), communicatie over het traject vanuit de omgeving.

Conclusies

Binnen deze casestudie is gekeken naar het traject rondom een hoogspanningsstation nabij Bergen op Zoom, met als doel:

1. Inzicht krijgen in de besluitvormingsprocessen op het gebied van energie en ruimte, om te kijken waar deze processen op elkaar aansluiten en inspelen, en waar deze processen elkaar vertragen of zorgen voor knelpunten.
2. Inventariseren welke informatiebehoefte er speelt binnen deze processen: wat hebben actoren nodig aan informatie om verder te komen in het proces?
3. In kaart brengen hoe actoren vanuit zowel de ruimtelijke ordening als de energie-infrastructuur op dit moment samenwerken binnen deze processen.

Op basis van de uitgevoerde documentenanalyse en gesprekken kunnen er aantal conclusies getrokken worden.

Gezamenlijke taal en kennisniveau

Met name uit de inzichten op het gebied van samenwerking en informatiebehoefte kan geconcludeerd worden dat het lastig is om elkaars taal te spreken. Bijvoorbeeld bij het vertalen van technische informatie vanuit de

netbeheerder naar een raadsvoorstel voor een locatiekeuze bij de gemeente toe, ontbreekt het aan voldoende expertise op het gebied van energie-infrastructuur. Het proces is erbij geholpen om hierin meer samen op te trekken en te zorgen voor aansluiting bij elkaars leefwereld. Ook het kennisniveau van de betrokken actoren speelt hierbij een rol, op zowel het gebied van energie als van ruimte. Energie wordt vaak gezien als duurzaamheidsvraagstuk, maar het is ook een ruimtelijk ordeningsvraagstuk.

Betrekken van actoren in de voorfase

In de voorfase worden door verschillende actoren een aantal besluiten genomen (of niet genomen) die de rest van het proces sterk kleuren. Zo heeft de gemeente aangegeven dat het niet hebben van een visie voor het zoekgebied van het hoogspanningsstation later in het proces flink voor vertraging gezorgd heeft. Het is dus belangrijk dat actoren op de juiste manier wordt betrokken en verwachtingen uitgesproken en gedeeld worden, met name in deze fase. Zo kunnen bepaalde processen eerder op gang worden gebracht, wat vertraging later in het gehele traject kan voorkomen.

Met name de betrokkenheid van de gemeente in de voorfase is van belang, omdat dit kan leiden tot het beter afstemmen van verwachtingen en/of concrete plannen eerder in het proces. Hierbij is het belangrijk om te kijken of de gemeente al eerder actie had kunnen ondernemen om ruimtelijke mogelijkheden voor uitbreiding van energie-infrastructuur te verkennen. Wellicht kunnen het proces van de netbeheerder (energie-infrastructuur planning) en de gemeente (gebiedsontwikkeling) zelfs parallel getrokken worden.

De Rijkscoördinatie­regeling en lokaal bevoegd gezag

Door meerdere van de gesproken actoren wordt het steeds vaker buiten toepassing verklaren van de Rijkscoördinatie­regeling (RCR) geconstateerd. Hiermee komt het bevoegd gezag bij de provincie of, in dit geval, bij de gemeente te liggen. De eerste lessen op dit gebied uit de praktijk zijn belangrijk om te leren hoe dit goed kan worden aangepakt. Ook is van belang om goed af te wegen welke overheids­laag het meest geschikt is bij een groot energie­infrastructuur uitbreidings­project van 380kV; hoewel de korte afstand van een

gemeente tot het vraagstuk enerzijds kan zorgen voor door lokale gebiedskennis geïnformeerde besluiten, kan diezelfde korte afstand tot de omgeving leiden tot vertraging door lokale emoties/­gevoelens, welke niet altijd volledig objectief zijn, zowel vanuit politiek als omgeving. Daarbij geeft een dergelijke ontwikkeling opening voor het uitoefenen van lokale politiek. Daarnaast is het kennisniveau van de raadsleden is niet afdoende om een goed geïnformeerde locatiekeuze te kunnen maken. Deze combinatie maakt het ingewikkeld en vertraagt het proces om tot keuzes te komen. Een concreet voorbeeld uit deze casus is het vasthouden aan een alternatieve locatie door de politiek en omwonenden in de gemeente en het toch starten van een nieuw onderzoek naar deze locatie, welke om diverse (juridische) redenen niet haalbaar is geacht. Er wordt al ingezet op kennisuitwisseling tussen raadsleden en specialisten bijvoorbeeld tijdens vergaderingen en locatiebezoeken.

Perspectief op gebied

De manier waarop er naar een gebied gekeken wordt en met welke lens, zijn van groot belang. Voor netbeheerders is bijvoorbeeld het verzorgingsgebied

van cruciaal belang, terwijl gemeenten zich richten op het gebied binnen de gemeentelijke grenzen. Het verzorgingsgebied van de netbeheerder kan echter binnen een gemeente liggen, maar ook meerdere gemeenten of zelfs meerdere provincies beslaan. Beide partijen hebben dus ook een andere 'fysieke' ruimte waarbinnen problemen en oplossingen worden bekeken. Het is van belang om bewust te zijn van dergelijke verschillen. Daarnaast is voor de netbeheerder technische inpasbaarheid van de infrastructuur van groot belang, terwijl de gemeente kijkt naar goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing binnen het gebied. Ook zit er een spanningsveld tussen de gemeente en het grotere gebied; de gemeente draagt de ruimtelijke consequenties voor een groter (energie)gebied, waardoor het gevoel ontstaat dat het 'grotere gebied' ook haar bijdrage zou moeten leveren.

De omgevingswet en de omgevingsdialoog

De nieuwe omgevingswet en het omgevingsproces dat daarbij hoort, spelen ook een rol in deze casus. Hierbij zijn er zowel knelpunten als kansen te vinden.

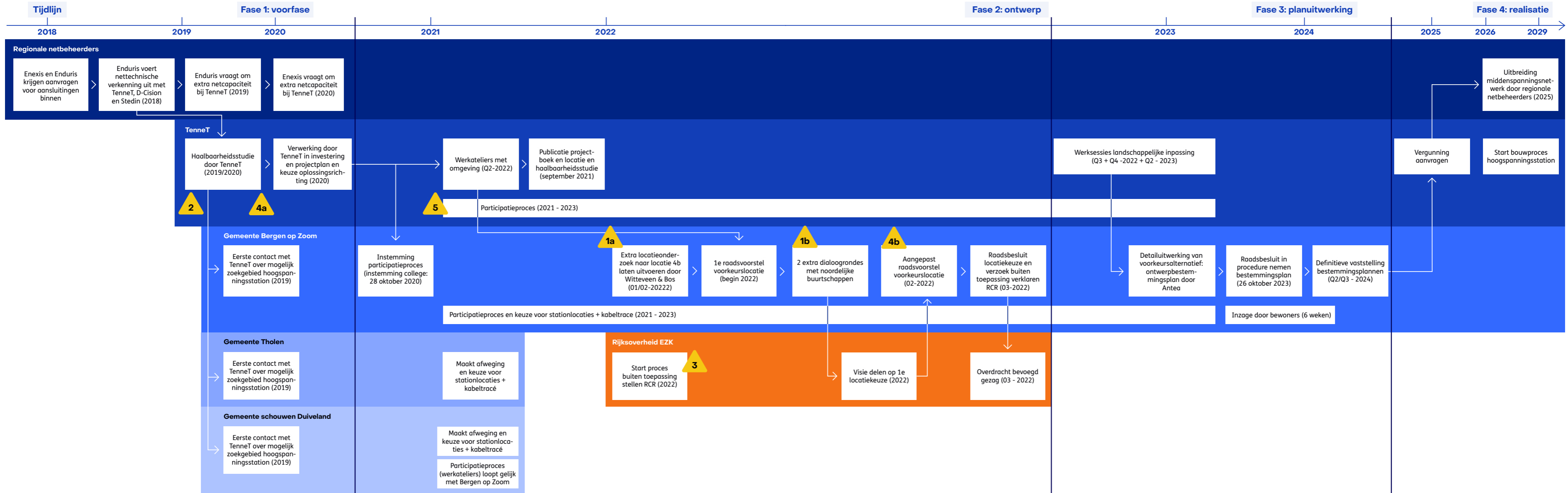
Het uitgangspunt hierbij is dat het bevoegd gezag meer bij de gemeente of provincie komt te liggen, in lijn met de geest van de omgevingswet. Het omgevingsproces wordt door TenneT gezien als waardevol, zelfs al is het concept "nieuw"; het wordt steeds vaker toegepast. Een voorbeeld hiervan zijn de extra locaties die tijdens de eerste werkateliers in samenspraak met bewoners ontstaan zijn, waarvan er één uiteindelijk als definitieve locatie gekozen is (BOZ-2).

Er is wel een verschil in de ervaring rondom de werkateliers tussen de netbeheerder en gemeente. Waar de gemeente voornamelijk moeizaamheid, verdeeldheid en weerstand ziet tijdens de onlinebijeenkomsten, ziet de netbeheerder juist een interessante uitkomst met betrekking tot de locaties die werden voorgedragen. Daarnaast was het voor de gemeente lastig om tot keuzes te komen naar aanleiding van de resultaten van de omgevingsdialoog zoals ontvangen door de netbeheerder; de gemeente ervoer een gebrek aan een afwegingskader om de verschillende omgevingsgeluiden goed te kunnen beoordelen. Ook zijn niet alle geluiden voldoende gehoord; actoren die

behoefte hebben aan of baat hebben bij de netuitbreiding, en daarmee de nut en noodzaak ervan benadrukken, zijn minder aan bod gekomen dan tegenstanders. Een politiek probleem in de polder, die wordt doorsneden door een provinciale weg, is de tegenstelling tussen noord en zuid. Een toevoeging aan het omgevingsproces kan zijn om ruimte te geven aan de gebiedshistorie en hier nadrukkelijk aandacht aan te geven en voldoende naar beide kanten te luisteren, om te voorkomen dat deze verdeeldheid verder verergert.

Deze observaties onderstrepen het nieuwe karakter van de werkvorm en de veranderende rol van de netbeheerder. Ook laten de observaties zien dat er nog ruimte voor verbetering is in zowel de samenkomst van energie en ruimte als in de samenwerking tussen gemeente en netbeheerder.

De conclusies zijn gekoppeld aan de procesdijlijn in afbeeldingen 10a en 10b.

Afbeelding 10a. Procestijdslijn Bergen op Zoom met conclusiedriehoeken

Conclusies

- 1a) Gezamenlijke taal en kennisniveau: er is behoefte aan een betere vertaalslag tussen technische informatie en politieke besluitvorming. Deze driehoek representeert het extra onderzoek wat op verzoek van de omgeving door de gemeenteraad is aangevraagd naar een locatie die technisch niet haalbaar was volgens de netbeheerder.
- 1b) Gezamenlijke taal en kennisniveau: er is behoefte aan een betere vertaalslag van politieke gevoeligheden en het betrekken van alle omwonenden naar het omgevingsproces over locatiekeuze, geleid door de netbeheerder.
- 2) Betrekken actoren in voorfase: het is van belang om actoren vroegtijdig te betrekken en verwachtingen te delen, zodat energie- en ruimtelijke processen sneller in gang kunnen worden gezet en meer parallel aan elkaar kunnen lopen. Dit werkt twee kanten op. Aan de ene kant om eerder in het energieproces de ruimte te betrekken en aan de andere kant om eerder in het ruimtelijk/gebiedsproces na te denken over energie.
- 3) RCR en lokaal bevoegd gezag; een goede afweging/goed afwegingskader over welke overheidslaag het meest geschikt is als bevoegd gezag bij een groot energie-infra project is bevorderlijk om het proces tempo) in goede banen te leiden. Dit kan per situatie verschillen.
- 4a) Perspectief op het gebied: de netbeheerder benadert het (zoekgebied voor energie- infra locaties vanuit de grenzen van verzorgingsgebieden en aansluiting op bestaande infrastructuur. De grenzen van verzorgingsgebieden doorkruisen gemeentelijke en provinciegrenzen en vice versa. Zo kan het voorkomen dat energie-infrastructuur fysiek (en de lasten daarvan) in de ene gemeente terecht komt, maar een andere gemeente of regio bedient (de lusten).
- 4b) Perspectief op het gebied: voor de netbeheerder is technische inpassbaarheid van energie-infrastructuur van groot belang. Voor decentrale overheden en de omgeving is ruimtelijke en landschappelijke inpassing van belang. Betere en eerdere afstemming van deze perspectieven tussen netbeheerder en decentrale overheden is nodig om het proces te versnellen.
- 5) Omgevingswet en omgevingsdialoog: het participatieproces verandert in het kader van de nieuwe Omgevingswet. Er is nog ruimte voor verbetering over hoe de omgevingsdialoog wordt ingericht en hoe netbeheerders, decentrale overheden en de omgeving daarin kunnen samenwerken, zodat alle betrokken partijen weten wat ze van elkaar nodig hebben op (w)elk moment in het proces.

Afbeelding 10b. Legenda conclusiedriehoeken

Bronnenlijst

Begeleidende brief bij rapport U22-001896, gemeente Bergen op Zoom (2022)
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/3b51e1d5-ad06-4462-84f6-cec96ceedf17?documentId=3f09269a-5699-48b2-83ab-2e44d4be68ff&agendaItemId=b985600f-1f45-4a28-a942-4b780e0a0597>

Besluitvorming in de lokale warmtetransitie, analyse van besluitvorming en de rol van kennis in multi-stakeholderprocessen, Diran et al (2023) Klimataakkoord (2019)

Bestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren Projectnummer 0476754.112, Antea (2023)
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/90268910-686b-43fd-92b5-1122b88f2ed9?documentId=c2c5f25f-dcda-45da-9c76-81c4e8b51e53&agendaItemId=11502938-741e-4dc6-a9b1-f25a82d49ccd>

Bestemmingsplan Bijlage 1f. ontwerpbestemmingsplan Hoogspanningsstation Halsteren - Verbeelding - incl landschappelijke inpassing en masten, Antea (2023)
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/90268910-686b-43fd-92b5-1122b88f2ed9?documentId=d976f612-8a9f-4f1e-8f2e-26b760580731&agendaItemId=11502938-741e-4dc6-a9b1-f25a82d49ccd>

Bijlage 10 - Brief van TenneT inzake urgentie besluitvorming geanonimiseerd, TenneT (2021)
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/3b51e1d5-ad06-4462-84f6-cec96ceedf17?documentId=6feb0fcf-55ad-4b8e-bf07-2b3584d95630&agendaItemId=b985600f-1f45-4a28-a942-4b780e0a0597>

ENABLER: analyse van de besluitvorming voor de stedelijke energietransitie, Kennisinvesteringsproject "Complexe besluitvorming" 2020, Diran et al (2021)
EU 204 Schouwen-Duiveland en Tholen ontsluiten 150KV Haalbaarheidsstudie TenneT, Arcadis (2020)

Gemeenteraadsvergadering Bergen op Zoom donderdag 10 maart 2022 19:30 - 22:30
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/3b51e1d5-ad06-4462-84f6-cec96ceedf17>

Gemeenteraadsvergadering Bergen op Zoom donderdag 26 oktober 2023 19:30 - 22:30
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/4255103a-c8c6-44d3-8c4e-30dccc33c6e5>

Haalbaarheidsstudie locatie 4b, Onderdeel van Netversterking Schouwen-Duiveland, Tholen en omgeving Bergen op Zoom, 003.120.20, TenneT (2022)

Handreiking Integraal Programmeren, IPO (2022)
https://www.ipo.nl/media/yr0ncuib/groeidocument-handreiking-integraal-programmeren-in-het-energiesysteem-december-2022_0.pdf

Handreiking voor gemeenten en provincies Over buiten toepassing verklaren van de RCR voor inpassing van elektriciteits-infrastructuur, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2023)

Insprekers op raadsvoorstel RVB21-0091 Voorkeursvariant netversterking Bergen op Zoom – Schouwen Duiveland, gemeente Bergen op Zoom (2022)
<https://bergenopzoom.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/da85d96c-22cb-462f-9252-4b110386cd4b>

Interview met een planoloog en adviseur duurzaamheid van de gemeente Bergen op Zoom, 25-05-2023

Interview met een planoloog en projectleider gebiedsontwikkeling van de gemeente Bergen op Zoom, 03-07-2023

Interview met een landschapontwerper van CB5, 27-07-2023

Interview met projectleider energieprojecten Rijkscoördinatie regeling van Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), 01-08-2023

Interview met de projectleider realisatie van TenneT, 28-11-2023

Interview met Strategisch Adviseur Energietransitie van Enexis, 14-02-2024

Landschappelijk inpassingsplan, CB5 (2023)

<https://www.tennet.eu/nl/projecten/provincies/noord-brabant/station-halsteren>

Nader onderzoek haalbaarheid locatie 'De Ster van Lepelstraat', TenneT (2021)

Notitie: Ruimtelijk afwegingskader - voorkeurslocatie hoogspanningsstation Halsteren, opgesteld door ambtelijke organisatie namens het College (2022)

Programma Ruimte voor Energie: samenhang tussen ruimtelijke planning en energiebeleid, TNO Vector (2023) <https://vector.tno.nl/insights/programma-ruimte-energie>

Projectboek deel 1 - Introductie en toelichting – omgevingsproces, TenneT (2021)

Projectboek deel 2: Locatie – en haalbaarheidsstudie. Effectbeschrijvingen van de kansrijke locaties en tracé-alternatieven, TenneT, Witteveen en Bos (2021)

RVB22-0017 Gewijzigd voorstel - Voorkeursvariant netversterking Bergen op Zoom, gemeente Bergen op Zoom, (2022)

Bijlage A: vragenlijst gesprekken

Start interview met een korte introductie van de aanwezigen:

- Naam + functie binnen organisatie (geen uitgebreide beschrijving van werk/projecten i.v.m. tijd)
- Kort vertellen over het kennisprogramma Ruimte voor Energie en doel interview
- Rolverdeling aangeven (eerste interviewer, tweede interviewer/notulist)
- Aangeven dat er ruimte in het interview is voor de geïnterviewde om zich voor te stellen (en te vertellen over de organisatie en het project)
- Vragen of geïnterviewde het goed vindt dat het interview wordt opgenomen.
 - Dit maakt het makkelijker om de interviews te verwerken en zorgt ervoor dat we geen belangrijke informatie missen.
 - De interviewopnames- en verslagen worden conform AVG-standaarden opgeslagen en behandeld. Dit betekent bijvoorbeeld dat alleen de betrokken onderzoekers van TNO toegang hebben tot de opname. De privacy is gewaarborgd.
 - Na het interview worden de uitkomsten geanalyseerd en verwerkt in een rapportage. Die wordt met u gedeeld zodat u kunt toetsen op compleetheid en correctheid.
- Deelname aan dit interview is geheel vrijwillig, je kunt op ieder moment besluiten om toch niet deel te nemen of om een vraag niet te beantwoorden.
- Het interview duurt ongeveer 1-1,5 uur.

Introductie

- 1) Kunt u uw rol bij de Auvergnepolder beschrijven?
- 2) Met welke werkzaamheden houdt u zich bezig in deze rol?

Samenwerking

- 3) Hoe is informatiedelen verlopen tussen stakeholders? Welk type informatie is gedeeld? Wat is niet gedeeld, waar wel behoefte aan was? Op welk moment was deze informatie nodig?
- 4) In hoeverre is zijn jullie betrokken bij (op de hoogte van) elkaars tijdlijnen/proces/ besluitvormingsprocessen?
- 5) Hoe ziet u uw eigen rol in het proces? (Welke taken, verantwoordelijkheden horen daarbij?)
- 6) Hoe ziet u de anders rol in het proces? (Welke taken, verantwoordelijkheden horen daarbij?)
- 7) Wie had de leiding/bevoegd gezag? Is dit veranderd tijdens het proces? Hoe is deze verschuiving verlopen? Was er sprake van een formele overdracht?

Besluitvorming

- 8) Hoe zag/ziet de tijdslijn van besluitvorming eruit om dit project te realiseren?
 - a) Welke uitdagingen/knelpunten bent u tegengekomen in de besluitvorming?
- 9) Zou je een voorbeeld van een besluit en de gebeurtenissen daaromheen kunnen toelichten?
 - a) Wie heeft het mandaat voor deze besluitvormingsprocessen?
- 10) Door wie moesten besluiten of plannen goedgekeurd worden?
 - a) Hebben deze partijen voldoende informatie, kennis, expertise en capaciteit om dit te doen?
- 11) Hoe zit het met draagvlak voor de besluitvorming? Van wie is er draagvlak nodig?
- 12) Welke besluiten dienen andere actoren te maken om dit project succesvol te realiseren?
- 13) Welke belangen spelen er binnen het proces?
- 14) Welk wettelijk kader is van toepassing op de besluiten die u nam/neemt voor de Auvergnepolder?
 - a) In hoeverre heeft wet- en regelgeving het besluitvormingsproces beïnvloed?
- 15) Welke besluiten dienen nog genomen te worden?
 - a) Welke van deze besluiten zullen volgens u moeizaam/uitdagend verlopen?
- 16) Als u weer een vergelijkbaar traject in zou gaan, zou u het dan anders aanpakken? En zo ja wat?

Kennis en informatie

- 17) Ingezoomd op één van de momenten in het proces
 - a) Welke informatie/kennis is nodig om uw besluiten te kunnen nemen?
 - b) Van welke actoren (daaronder vallen ook de bewoners) had/heeft u deze informatie nodig?
 - c) Met welke actoren deelde/deelt u informatie/kennis?
 - d) Welke informatie heeft u opgehaald bij deze actoren? En hoe? Was dit makkelijk of moeilijk en waarom?
- 18) Welke actoren vragen u om informatie of kennis ten behoeve van hun besluiten?
- 19) Wie zorgt in het project dat kennis en informatie wordt gedeeld en vastgelegd?

Bijlage B: geïnterviewden

Organisatie	Functie geïnterviewde	Gespreksdatum
1 Gemeente Bergen op Zoom	Planoloog Adviseur duurzaamheid	25-05-2023
2 Gemeente Bergen op Zoom	Planoloog Projectleider gebiedsontwikkeling	03-07-2023
3 CB5	Landschapsontwerper	27-07-2023
4 Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)	Projectleider energieprojecten Rijkscoördinatieregeling	01-08-2023
5 TenneT	Projectleider realisatie	28-11-2023
6 Enexis	Strategisch Adviseur Energietransitie	14-02-2024

Auteurs

Mulder, G. (Gitte)

✉ gitte.mulder@tno.nl

Uleman, F.C. (Floris)

✉ floris.uleman@tno.nl

Braakman, R. (Rosalie)

✉ rosalie.braakman@tno.nl